

Гончаренко Ю.С.,

студентка I курсу факультету менеджменту і бізнесу ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв»;

Науковий керівник: Орлова О.В., кандидат культурології, доцент з/н кафедри, завідувач кафедри культурології ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв», м. Миколаїв

ОСНОВНІ ФОРМИ ПЕРВІСНОЇ РЕЛІГІЇ (АНІМІЗМ, ФЕТИШИЗМ, ТОТЕМІЗМ, МАГІЯ)

За гіпотезою англійського антрополога і релігієзнавця Роберта Маретта на первісній стадії релігійного розвитку людини, на якій ще не склалися анімістичні уявлення, людина вірить в безособову надприродну силу, яку вона швидше відчуває, ніж усвідомлює. Подібні доанімістичні вірування в існування розлитої у світі безособової сили, що впливає на життя людей, отримали назву «анімаїзм» [3, С. 99-108].

Анімізм є переконанням, що все має душу або дух («аніма» з латині), включаючи тварин, рослини, каміння, гори, річки та зірки [1, С. 36]. Анімісти вважають, що кожна «аніма» є могутнім духом, який може допомогти чи нашкодити, і йому слід поклонятися, боятись або визнавати якимось іншим чином.

Магія (буквально — чаклунство) — віра в існування надприродних засобів впливу на природу і людину. Існує багато різновидів магії: виробнича, лікувальна, землеробська, рибальська, військова тощо. У стародавніх слов'ян — це ворожбитство, замовляння та заклинання [6, С. 87].

Хоча магія виражено притаманна первісній культурі та є важливою складовою релігій, вона проявляється і в сучасності та поза релігією. Стародавні уявлення та ритуали не лише зберігаються в культурі, а й виникають нові.

Слід відрізнити магію від ворожінь. Вони мають на меті не зміни в довкіллі, а дізнання про певні події в специфічній штучній обстановці.

Система магичних дій включає особливу обрядовість з використанням наділених гаданими особливими якостями предметів — фетишів. Виконавцями магичних обрядів зазвичай є особливі люди — знахарі, чаклуни, шамани. В сучасних дослідженнях магія та релігія переважно розділяються. Магія часто є складовою релігії, проте існує окремо від теології в формі шанування святинь, виконання священних дійств. В часи кризи релігій магія набуває розвитку і цей процес відбувається «хвилями» впродовж усієї історії.

Магічний ритуал — має метою досягнення певного практичного результату шляхом впливу на об'єкти через їх знаки. Наприклад, ураження

зображення тварини для забезпечення удачі на полюванні, наслання хвороби на ворога маніпуляціями з його лялькою.

Загалом ритуали — це риса усіх відомих людських суспільств. Вони включають не лише ритуали поклоніння та таїнства організованих релігій та культів, але також обряди переходу, обряди спокути та очищення, клятви на вірність, церемонії посвячення, коронації та інавгурації президента, шлюби, похорони тощо [5].

Розвиток технологій, особливо електроніки, сприяє відродженню магії в сучасній культурі. Оскільки пересічна людина зазвичай не має уявлення про роботу комп'ютерів, засобів зв'язку, користування ними сприймається як магичні дії та стає своєрідними ритуалами.

Фетишизм — віра в надприродні властивості різних предметів або об'єктів. Фетиші — це, як правило, матеріальні предмети, яким приписуються надприродні властивості. У східних слов'ян це — стріла, плуг, чаша, пізніше — меч. В психології під фетишизмом розуміється сексуальний потяг до частин тіла окрім статевих органів або предметів, з ними пов'язаних. У переносному значенні фетишизм — ірраціональна захопленість чим-небудь [4, С. 256].

Яскравим прикладом фетишизму у сьогоднішні є носіння різноманітних амулетів, оберегів, ідолів тощо. За твердженням деяких вчених, релігійний фетишизм існує в сучасному світі у вигляді культу мощів в християнстві і буддизмі, та в ісламі у шануванні Чорного каменю.

До наших днів дійшло безліч фетишів у формі амулетів-оберегів. Амулетом слугує предмет, якому приписуються магичні властивості відвертати від людини нещастя і приносити успіх. Амулет-оберіг має оберігати свого власника.

Виразним проявом фетишизму в сучасному суспільстві є товарний фетишизм — наділення товарів надприродними силами, що збільшує їхню вартість. Споріднений політичний фетишизм, за якого речі, історичні дати, географічні місцевості, особистості, вчення, теорії наділяються чарівними, магичними властивостями. Відтак виникає поклоніння політичним фетишам та їх використання в політичних ритуалах.

Тотемізм — віра в те, що людина має родинні зв'язки з певним видом тварин. Тотем вважався покровителем роду, його шанували і забороняли вбивати. Пізніше родинних зв'язків стали шукати з рослинами, явищами природи (вітром, снігом, дощем, сонцем, зорями і т. д.). Взагалі тотемізм — одна з найдавніших форм релігійних уявлень. Поширення тотемізму серед народів світу досить добре вивчено, тотемізм був притаманний в той чи інший період розвитку всім народам. Класичною державою тотемізму є Австралія [7].

Найважливішою складовою тотемізму є тотемічна обрядовість, у якій значне місце займають численні дії поклоніння тотему, залучення до нього. З цією обрядовістю пов'язані всі важливі етапи в житті людини: народження, ініціація, смерть.

Останнім кроком на шляху релігійної еволюції тотемізму стало уявлення про те, що родинні зв'язки людей і людських колективів із тваринами чи

рослинами є насправді виявом їхньої загальної спорідненості зі спільним родоначальником.

Сьогодні в атрибутиці спортивних команд, марок автомобілів, назвах міст іноді доволі явно простежується тотемізм.

У народних традиціях, які нині активно відроджуються в Україні, є обряди, пов'язані з тотемами українського народу — козою (вівцею) та вовком. Досі існують такі обряди як: водіння кози на свято Щедрого вечора, зустріч молодих після вінчання матір'ю, зодягнуеною в овечий кожух.

Отже можна зробити висновок, що релігія хоч і є пошуком людиною та людством сакрального змісту, існує в суспільстві навіть у наші дні. Вплив первісних релігій на суспільне життя не завжди є однозначним, але його можна чітко прослідкувати у різних аспектах людського життя.

Список використаних джерел:

1. Анисимов, Аркадий. Етапы развития первобытной религии. Наука, 1967.
2. Малиновський, Броніслав. Магія, наука і релігія. Переклад А. Хомик, Академічний проект, 2015.
3. Маретт, Роберт. Формула табу-мана как минимум определения религии. Переклад А. Краснікова, Канон, 1998.
4. Тофтул. Сучасний словник з етики. ЖДУ ім. І. Франка, 2014.
5. Филипович, Людмила. Колодний, Анатолій. Магія; Чаклунство; Чорнокнижництво. Українська Релігієзнавча Енциклопедія, 2020, <https://ure-online.info/>
6. Фрейзер, Джордж. Золота Гілка: Дослідження магії і релігії. Переклад М. Рилкін, Колібрі, 1890.
7. <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/relig/20833/>
8. <https://studfile.net/preview/9510817/page:15/>